

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ BAĞLAMINDA BRICS & G7 ÜLKELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ¹

Ceyda Durgun & Gonca Oğuz Gök²

ÖZ

“Toplumsal cinsiyet eşitsizliği” geçmişten günümüze süregelen en önemli tartışma konularından birisidir. Bu konu hakkında sürekli araştırmalar yapılmakta ve bunun sonucunda devletler arasında çok taraflı anlaşmalar imzalanmaktadır. Fakat önemli olan ülkelerin sadece anlaşmaları imzalaması değil, bunları pratikte ne kadar uyguladıklarıdır. Nitekim son yıllarda ülkeler arası kalkınma ve gelişmişlik değerlendirmeleri söz konusu olduğunda “toplumsal cinsiyet” önemli bir değişken olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin günümüzde akılcı ilerlemenin ve sürdürülebilir kalkınmanın anahtarı olduğu görüşü genel kabul görmektedir. Bu çalışmanın amacı, gelişmiş ülkelerin yer aldığı G7 (Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Birleşik Krallık ve ABD) grubu ve 2000’li yıllar ile birlikte yükselen ekonomik güçler olarak adlandırılan BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) grubunu toplumsal cinsiyet eşitsizliği çerçevesinde karşılaştırılmalı olarak analiz etmektir. Bu hedefle çalışma 2008-2015 yılları arasında Dünya Ekonomi Forumu (World Economic Forum) tarafından hazırlanan Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu (The Global Gender Gap Report) verilerini kullanarak, BRICS ülkeler grubunun “toplumsal cinsiyet eşitliği” bağlamında G7 ülkelerine kıyasla nasıl bir gelişmişlik düzeyi ortaya koyduğu sorusuna cevap arayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yükselen ekonomik güçler, toplumsal cinsiyet, BRICS, G7

COMPARATIVE ANALYSIS OF BRICS & G7 IN THE CONTEXT OF SOCIAL GENDER INEQUALITY

ABSTRACT

“Social gender inequality” is one of the most important contentions from past to present. In consequence of ongoing research on this subject, multilateral agreements signed between states. It is not enough for countries just signing the agreements; the essential thing is whether it is implemented in practice. In recent years, when it comes to countries development, “gender” has begun to be regarded as an important variable. Social gender inequality is generally regarded as key to progress and sustainable development of states. The aim of this study is to conduct a comparative analysis between; G7 (Canada, France, Germany, Italy, Japan, UK and USA) group where developed countries are located and with the 2000s called rising economic powers which is BRICS (Brazil, Russia, India, China and South Africa) within the framework of gender inequality. For this purpose, by using data from World Economic Forum’s “The Global Gender Gap Report” between

¹ Makale Gönderim Tarihi: 30.01.2017; Makale Kabul Tarihi: 18.10.2017

² Yrd. Doç. Dr. , Marmara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, goncaoguzgok@gmail.com

Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, durgunceyda@gmail.com

2008 and 2015 period, the study will question how BRICS group's perform compared to G7 within the context of "social gender inequality".

Keywords: Rising economic powers, gender, BRICS, G7

1. Giriş

Toplumsal cinsiyet, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik olmak üzere hayatın birçok alanında yer almasına rağmen, tanımı üzerinde orta bir uzlaşmadan bahsetmek mümkün değildir (Acker 1992: 565). İnsanların kadın ve erkek olarak ayrılması bir takım fiziksel ve biyolojik özelliklerin sonucudur. Bu da kısaca 'cinsiyet' olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise biyolojik cinsiyetin ötesinde tüm cinsiyet algılarının toplum tarafından belirlendiğini öne süren bir kavramdır. Kadın ve erkek cinsiyetlerine biçilen "toplumsal rolleri" ifade eder (Demirbilek, 2007: 13). Diğer bir deyişle, cinsiyet kadın ve erkek arasındaki fiziksel farkı ifade ederken, toplumsal cinsiyet "kadınlık" ve "erkeklik" rolleri arasındaki farka dikkat çeker. Bu anlamda, toplumsal cinsiyet, toplumsal düzlemde kurgulanan, kültürel olarak değişkenlik gösteren, sosyal, ekonomik ve siyasi faaliyetlerle bilinçli bir şekilde inşa edilen bir kavramdır (Marshall, 1999). Toplumsal cinsiyet ayırımından dolayı kadın ve erkek bireyler arasında yaşamın ekonomik, siyasi, kültürel ve toplumsal alanlarında bir "eşitsizlik" durumu kurgulanmıştır (Ridgeway, 2011: 9).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ülkeler ne kadar gelişmiş olursa olsun dünyanın her bölgesinde rastlanabilen bir durumdur. Yüzyıllardır süregelen ve dünya ne kadar modernleşse dahi hala düzenlemelerin eksik olduğu, alınan birçok karara rağmen, hala pratikte devletler düzeyinde tam olarak uygulanamayan bir konudur. Son yıllarda ülkeler arası kalkınma ve gelişmişlik değerlendirmeleri söz konusu olduğunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği önemli bir değişken olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin günümüzde akılcı ilerlemenin ve sürdürülebilir kalkınmanın anahtarı olduğu görüşü genel kabul görmektedir (Dünya Ekonomik Forumu, 2017).

Bu çalışmanın temel amacı, günümüzde gelişmiş ülkeler olarak sınıflandırılan G7 ülkeleri ile yükselen ekonomik güçler olarak gösterilen BRICS ülkeler grubunu "toplumsal cinsiyet eşitsizliği" bağlamında karşılaştırarak, G7 ile BRICS ülkelerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hangi alanlarda ve ne boyutlarda olduğu sorusuna cevap aramaktır. Bu amaçla, çalışma kapsamında ilk olarak, cinsiyet, toplumsal cinsiyet toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi kavramlar tanımlanacak ve toplumsal cinsiyet kavramı açıklanmaya çalışılacaktır. Daha sonra, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl ve ne zaman gündeme geldiği ve uluslararası örgütler çerçevesinde ne şekilde düzenlendiği soruları ele alınacaktır. Bu anlamda, BM çerçevesinde atılan adımlar tarihsel süreçte kısaca ele alınacak ve BM insani gelişim endeksi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksinin oluşturulması gibi normatif kurumsal gelişmeler ele alınacaktır. Çalışmanın son bölümünde ise, Dünya

Ekonomi Forumu (World Economic Forum) tarafından hazırlanan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmede yaygın kabul gören Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu (The Global Gender Gap Report) verileri kullanılarak, 2008-2015 yılları arası BRICS ve G7 ülkeleri “toplumsal cinsiyet eşitsizliği” bağlamında karşılaştırılacaktır. Böylece, BM gibi uluslararası örgütler düzleminde hazırlanan, imzalanan bildirimlerin ve bu alandaki normatif gelişmelerin pratikte G7 ve BRICS ülkeleri tarafından ne kadar uygulandığını karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilecektir.

2.Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık

Cinsiyet (sex) dediğimiz olgu biyolojik olup, kadına ve erkeğe doğuştan atfedilmiş sadece fiziksel farklılıklarına ait bir durumdur. Toplumsal cinsiyet (gender) ise, kadın ve erkeklerin, sosyal, kültürel açıdan rol beklentileri olarak tanımlanabilir (Demirbilek, 2007: 13). Toplumsal cinsiyet sadece kadının değil, aynı zamanda erkeğin de konumunu belirten bir kavramdır. Kadın ve erkeğe toplum tarafından biçilen roller ve kalıplar mevcuttur. Bu toplumsal roller kadın ve erkek daha doğmadan başlar ve bir şekilde sosyal kalıba koyulur. Toplumun kadından ve erkekten farklı beklentileri vardır ve kişilerin de buna uyması beklenir (Akın, 2007: 2-3). Bu anlamda toplumsal cinsiyet kadın ve erkek arasındaki farklılıkların ve “kadınlık” ve “erkeklik” rollerinin ortaya koyduğu beklentilerin toplumsal düzlemde nasıl kurgulandığına dikkat çeker. Bu inşa edilmiş “roller” dolayısıyla kadın ve erkek arasında bir “eşitsizlik” durumu kurgulanmaktadır (Ridgeway, 2011: 9). Bu eşitsizliklerin sonucu olarak da toplumsal cinsiyette eşitlik ve toplumsal cinsiyette hakkaniyet kavramları türemiştir. Toplumsal cinsiyette eşitlik (gender equality) fırsatları kullanma, kaynakların ayrılması ve bunların kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireylerin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık yapılmamasıdır. Toplumsal cinsiyette hakkaniyet (gender equity) ise sorumlulukların ve kazançların dağılımında kadın ve erkek arasında hakkaniyetin olması durumudur (Akın, 2007: 2-3).

Cinsiyetteki ayırım kadın ve erkeğin sahip olduğu biyolojik farklılıklarla sınırlıyken toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temeli politik, ideolojik, ekonomik ve kültürel yapılara dayanır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının ortaya çıktığı alanlara bakarsak eğitimden siyasete, siyasetten ekonomiye, ekonomiden sosyal yaşama kadar, toplumsal hayatın hemen hemen her alanında olduğu söylenebilir. Eğitim bağlamında cinsiyet ayrımcılığını ele alırsak, bireylerin cinsiyetleri sebebiyle eğitimden yoksun kalması şeklinde açıklayabiliriz. Dünya’da okuma yazma bilmeyenlerin yaklaşık üçte ikisi kadındır. UNESCO’nun 2016 yılında yayınladığı raporuna göre, dünya genelinde 200 ülkede 63 milyon kız çocuğu okula gidemekte ve dolayısıyla da temel eğitim haklarından mahrum kalmaktadır (UNESCO, 2016). Ekonomi bağlamında bakarsak kadınların cinsiyetlerinden dolayı çalışma yaşamından dışlanması ve bu yüzden güç ve gelir erkekler arasında paylaşılmaktadır. Buna ek olarak aynı iş için kadınlar ve erkekler farklı ödemeler alabilmekte ya da kadınlar genel anlamda erkekler göre daha az istihdam edilebilmektedir (Demirbilek, 2007: 21). Siyaset bağlamında

bakarsak siyaset tıpkı bir erkek işi olarak görülmüştür. 20.yy'a kadar pek çok ülkede kadınlar oy hakkına sahip olamamışlardır. Norveç, Romanya, Finlandiya, Küba'nın parlamentolarının üçte ikisini kadınlar oluştururken bazı Afrika ve Arap ülkelerinin parlamentolarında bir kadın bile bulunmamaktadır. Son olarak toplumsal yaşam bağlamında ortaya çıkan cinsiyet ayrımcılığını ele alırsak özgür davranma kısıtlılığı, giyim, konuşma ve davranışlarda kadınlara uygulanan belli sınırlandırmalar halen yaygın şekilde uygulanmaktadır (Demirbilek, 2007: 22-23).

Kayıp Kadınlara

Hindli İktisatçı Amartya Sen (2004), toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tek başına düşünülmemesi gerektiğini ileri sürmüştür, konunun siyaset, sosyoloji, sağlık, felsefe iktisat gibi alanlarla birlikte ele alınması gerektiğini savunmuştur. Amartya Sen "kapasite yaklaşımı" tezi çerçevesinde kadınların erkeklere göre "kapasite yoksunluğu" içerisinde olduğu ve bu durumun genel olarak kalkınmanın önünde çok büyük engel olduğunu savunmuştur. Sen'e göre temel kapasitelerden yoksunluk, beslenme, okuryazarlık oranında, hastalıklarda ve ölümlerde ortaya çıkabilmektedir.

Sen, dünyada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden ötürü ellerinden yaşam hakkı alınan kadınları "kayıp kadınlar" olarak adlandırır. Burada "kayıp" sözcüğüyle ifade edilmek istenen olgu, sağlık hizmetine erişimdeki eşitsizlikler ve kadınlara yönelik önyargıların sonucu olarak ortaya çıkan kız çocuğu ve kadın ölümleridir (Sen, 2004: 150-157). Kayıp kadınların sayısını hesaplamanın kolay olmadığı bir gerçektir. Sen'e (2004: 152) göre yaşam süresi bakımından kadınların dezavantajlı olmaması halinde beklenen kadın sayısının ne olacağını hesaplamak ve bunu yaparken bu ülkelerdeki fiili yaşam süresi beklentisini ve fiili doğurganlık oranlarını veri almak en uygun yoldur. Ansley Coale (1991) tarafından "Batılı" ülkelerin tarihsel deneyimleri temelinde model nüfus tabloları kullanılarak aydınlatıcı hesaplamalar yapılmıştır. Bu hesaplamalar sonucu, Çin'de 29 milyon, Hindistan'da 23 milyon "kayıp kadın" olduğu ve bu ülkelerdeki toplam sayının 60 milyon civarında olduğunu tespit edilmiştir. Kayıp kadınların sayısını Klasen (1994) yılında 89 milyon, Klasen ve Wink (2003) yılında 100 milyon olarak hesaplamışlardır (Sumbas, 2000: 7-8).

3. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Çözüm Arayışları ve BM

Birleşmiş Milletler esasen kuruluşundan itibaren 'kadın' konusu ile detaylı olarak ilgilenmiştir. 1946 yılında BM içerisinde Kadın Statüsü Komisyonu kurulması ve bugüne kadar da BM tarafından düzenlenen dört tane Dünya Kadın Konferansı bulunması da bu konuya gösterilen ilginin somut verileridir. İlk kadın konferansı 1975 yılında Meksika'nın başkenti olan Mexico Kenti'nde yapılmıştır. Kadınlar ulusal, ekonomik ve kültürel sınırları aşarak ortak sorunlarını BM platformunda tartışmışlardır. (Erşen, 2006: 40).

Birinci Dünya Kadın Konferansından sonra, BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında CEDAW sözleşmesi kabul edilmiş olup 1 Mart 1980 tarihinde imzaya açılmıştır. (Altan, 2013: 7). CEDAW sözleşmesi

yle aslında ülkeler, uluslararası hukukta var olan insan hakları belgelerinin, kadınların sorunlarını tam olarak kapsamadığı ve bunların sonucunda bu konuda düzenlemelere, iyileştirmelere ihtiyaç olduğunu kabul etmiş oldular (Berktaş, 2004: 9). Beş yıl arayla yapılan kadın konferanslarında 1985 yılında Kenya'nın başkenti Nairobi'de, Türkiye de dahil olmak üzere 157 ülke bir araya gelmiştir. Konferansın sonunda ise '2000'li yıllara yaklaşırken kadınların ilerlemesi için Nairobi ileriye dönük temel stratejileri' kabul edilmiştir (Taşkın, 2004: 17). Burada ilk defa kadınlarla ilgili bu zamana kadar önerilen hakların sadece hak olarak kalmasından ziyade aynı zamanda toplumsal bir gereklilik olarak görülmesi gerektiği sonucuna varmışlardır (Erşen, 2006: 44). 1995 yılında Pekin'de 'taahhütler toplantısı' adı altında bir konferans daha gerçekleştirilmiştir. Pekin Bildirgesi ve Eylem Planı da bu konferansta kabul edilmiştir. Pekin Bildirgesi, devletleri kadının ilerlemesi ve güçlenmesi, kadın erkek eşitliğinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet anlayışının temel politikaya yerleştirilmesi gibi konularda yükümlü kılmaktadır (Yılmaz, 2015: 16-17). Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Dünya Ekonomi Forumu (World Economic Forum) tarafından hazırlanan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçmede yaygın kabul gören Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu (The Global Gender Gap Report) verileri kullanılarak, 2008-2015 yılları arası BRICS ve G7 ülkeleri "toplumsal cinsiyet eşitsizliği" bağlamında karşılaştırılacaktır. Fakat bu rapora geçmeden önce karşılaştırma yapacağımız ülke gruplarının BM Kalkınma Programı tarafından geliştirilen önemli bir ölçüm kriteri olan İnsani Gelişmişlik Endeksinde aldıkları sıralamalara değinmek faydalı olacaktır.

4. BM İnsani Gelişim Endeksi, BRICS, G7 ve Türkiye

2000'li yıllarda Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya gibi devletlerin ekonomik anlamda kat ettikleri hızlı yükseliş dikkatleri üzerine çekmiştir. 2001 yılında ABD'nin büyük yatırım bankası Goldman Sachs'ın baş ekonomisti Jim O'Neill tarafından hazırlanan "Building Better Global Economic BRICS" isimli bir çalışma ile ilk kez BRIC ülkeleri ifadesi literatüre girmiştir. O'Neill (2001), geniş coğrafyalara hükmeden (dünyanın yaklaşık % 25'i), büyük nüfusa sahip (dünyanın % 40'a yakını) ve çok zengin yer altı kaynakları bulunan bu dört ülkenin (Çin, Rusya, Hindistan ve Brezilya) dünya ekonomisinde giderek büyüyen bir paya sahibi olacağını savunuyordu. Bazı analistler bu dörtlü gruba Güney Afrika'yı (South Africa) ekleyerek BRICS terimini oluşturdular. Bu teze göre, bu ülkeler büyüme hızlarını korumaları ve sürdürmeleri durumunda 2050 yılına gelindiğinde dünyanın en büyük ekonomileri olacaklardı. BRICS kavramı ayrıca literatürde "yükselen güçler" ve "yükselen ekonomiler" olarak da tanımlanmaya başladı (Örmeci, 2013). Temel çıkış noktası olarak ekonomik performanslarıyla gündeme gelen bu devletlerin, siyasi boyutuyla dünya politikasında da "yükselen güçler" olarak önemli etkileri olacağı dile getirildi. Nitekim bu ülkelerin küresel ekonomide artan güçlerinin 21. yy'in uluslararası siyasetini etkileyebilecek potansiyele sahip olduğu vurgulandı (Oğuz Gök, 2015).

Bu noktada, bu ülkelerin sadece "ekonomik büyüme" boyutuyla değil, sosyo-ekonomik anlamda bireyler

in yaşam kaliteleri, eğitim, sağlık gibi hizmetlere ulaşımı, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi alanlardaki kalkınma düzeylerinin ne olduğu ve gelişmiş ülkelere rakip olabilecek bir potansiyele sahip olup olmadıkları sorusu önem kazandı. Zira Sen'in (2004) belirttiği üzere kalkınmanın temel amacı devletleri daha zengin yapmak değil, vatandaşların daha iyi bir yaşam sürmesini sağlamaktır.

1990'lı yıllarla birlikte, ekonomik performansın sadece ekonomik büyüme ile ölçülemeyeceği, devletlerin ekonomilerinin büyüme oranlarının yanı sıra, bireylerin eğitim, sağlık, cinsiyet eşitliği gibi alanlarda nasıl bir "yaşam kalitesine" sahip olduğu konusu ön plana çıkmaya başladı. İlk kez 1990 yılında Pakistanlı iktisatçı Mahbubul Hak ve Hintli iktisatçı Amartya Sen öncülüğünde ortaya atılan "insani gelişim" (human development) kavramı ve buna paralel olarak BM platformunda geliştirilen "insani gelişim endeksi" (human development index); ekonomik gelişmişlik ve kalkınma söz konusu olduğunda, bireylerin yaşam kalitesine dikkat çekmesi bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1990 tarihli BM İnsani Gelişim raporunda, insani gelişimin (1) ortalama yaşam süresi, (2) eğitim durumu (okur-yazarlık oranı) ve (3) yaşam düzeyi (kişi başına düşen gelir) olmak üzere üç ana kriter çerçevesinde değerlendirilmesi önerilmiştir (UNHDR, 1990: 13).

1990 yılında ortaya atılan insani gelişmişliğin ölçümünde kullanılan bu üç temel boyut için kullanılan alt ölçüm kriterleri zaman içinde bazı değişikliklere uğrayarak evrilmiştir. Zira 2011 yılı ölçüm kriterlerine göre, uzun ve sağlıklı yaşam boyutu, ortalama yaşam beklentisiyle ölçülmektedir. Bilgiye erişim, a) yetişkin nüfus arasında okula gitme süresiyle, yani 25 yaş ve üzerindeki eğitim görebildikleri süreyle ve b) okula başlangıç yaşındaki çocuklar için beklenen okula devam süresi, diğer bir deyişle, belli yaştaki çocukların okula başlama oranları konusundaki eğilimlerin yaşamı boyunca aynı kalması durumunda, okula başlangıç yaşındaki bir çocuğun "eğitim görme süresi beklentisiyle" değerlendirilmektedir. Yaşam koşulları boyutu ise, kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla ile ölçülmektedir (UNDP Türkiye, 2013, 2).

Tablo-1 : 2008-2014 G7, BRICS ve Türkiye İnsani Gelişmişlik Endeksi

ÜLKELER	İNSANI GELİŞİM ENDEKSİ (IGE)							IGE DEĞİŞİM
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
BREZİLYA	70	75	73	84	85	79	75	-5
RUSYA	67	71	65	66	55	57	50	+17
HİNDİSTAN	128	134	119	134	136	135	130	-2
ÇİN	81	92	89	101	101	91	90	-9
GÜNEY AFRİKA	121	129	110	123	121	118	116	+5
ABD	12	13	4	4	3	5	8	+4
JAPONYA	8	10	11	12	10	17	20	-12
ALMANYA	22	22	10	9	5	6	6	+16
İNGİLTERE	16	21	26	28	26	14	14	+2
İTALYA	20	18	23	24	25	26	27	-7
FRANSA	10	8	14	20	20	20	22	-12
KANADA	4	4	8	6	11	8	9	-5
TÜRKİYE	84	79	83	92	91	69	72	+12

Kaynak : 2008-2014 yılları IGE raporlarından derlenmiştir.

Tablo verileri değerlendirildiğinde, İGE üzerinden BRICS grubunun ve G7 grubunun sıralamaları arasında uçurum olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle, insani gelişim boyutuyla değerlendirildiğinde yükselen güçler olarak nitelendirilen BRICS ülkelerinin G7 ülkelerinin halen çok gerisinde olduğu bu alandaki iyileştirmelere acil ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Yine Türkiye'nin konumu değerlendirildiğinde, yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, Ankara'nın Hindistan ya da Güney Afrika kadar düşük bir performans ortaya koymamakla birlikte, BM İnsani Gelişmişlik Endeksi verileri çerçevesinde G7 grubunun halen oldukça gerisinde olduğu tespit edilmektedir. G7 grubu kendi içinde hemen hemen aynı seviyede olduğu görülmektedir. Bu anlamda Almanya'nın 6. sıraya dek sıçraması dikkat çekmektedir.

Öte yandan, "insan gelişimini" ölçmek için kullanılan BM İnsani Gelişim Endeksi'nin birçok açıdan önemli kısıtları da bünyesinde barındırdığını söylemek gerekir. Endeksin nüfustaki cinsiyet ve gelir anlamındaki "eşitsizlikleri" ortaya koyamaması ve "yoksulluğu" ölçmede yetersiz kalması bunlardan sadece bazılarıdır. Bu nedenle, son yıllarda yayınlanan BM İnsani Gelişim raporlarında İnsani Gelişmişlik Endeksine ek olarak, Eşitsizliğe Uyarlanmış İnsani Gelişim Endeksi (EUİGE), Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (TCEE) ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (ÇBYE) gibi farklı ölçüm kriterleri ile bu kısıt aşmaya çalışılmaktadır (UNDP Türkiye, 2013: 1). Bu endeksler toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koymaya çalışsa da, gerek verilere erişimde tüm yılların yer almayışı, gerekse cinsiyete dayalı eşitsizlikleri ölçmedeki kısıtları dolayısıyla İnsani Gelişim Endeksi'nde olduğu gibi kalkınmada kadının rolünü ortaya koymada eksikleri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, sadece bireylerin İGE verilerine bakarak bir ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında karar verip, yorumlamak doğru olmayacaktır. Bu anlamda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçme konusunda, Dünya Ekonomik Forumu tarafından geliştirilen "The Global Gender Gap Report" (Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporu) cinsiyete dayalı farklılıklar ve bu farklılıkların zaman içerisindeki değişimini takip etmeyi amaçlayan rapor önemli bir veri niteliğindedir.

5.Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporu, BRICS ve G7

Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporu (The Global Gender Gap Report), Dünya Ekonomi Forumu tarafından hazırlanmaktadır. Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporu ilk olarak 2006 yılında yayımlanmış olup, cinsiyete dayalı farklılıklar ve bu farklılıkların zaman içerisindeki değişimini takip etmeyi amaçlar. Bu rapor ekonomi, siyaset, eğitim ve sağlık gibi alt eksenlere göre yapılmaktadır. En önemli noktası ise seviye değil fark ölçümü yapmasıdır. Yani rapor mevcut kaynak ve fırsat miktarını ölçmekten ziyade kaynak ve fırsatlara erişimde cinsiyete dayalı farklılıkları ölçmektedir. Böyle yapılmasındaki amaç ise ülkelerdeki cinsiyet eşitsizliğini ülkelerin gelişmişlik seviyelerinden bağımsız olarak ölçülebilmesidir. Örnek vermek gerekirse eğitim konusunu ele alırsak A ülkesinin genel eğitim seviyesinden bağımsız olarak, kız ve erkek öğrencilerin okullaşma oranları arasındaki fark esas alınarak ölçümler yapılmaktadır. Rapor dört temel alana göre

yapılmaktadır. Birincisi ekonomik katılım ve fırsatlar, ikincisi eğitimsel kazanım, üçüncüsü sağlık ve yaşam süresi ve son olarak siyasi güçlenmedir. Aşağıdaki tabloda da 2008-2014 yılları arası başta BRICS, G7 ve Türkiye olmak üzere ülkelerin aldıkları sıralamalar bulunmaktadır.

Tablo 2 : 2008-2014 BRICS, G7 ve Türkiye KCAR Verileri

Ülkeler	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Brezilya	73	81	85	82	62	62	71
Rusya	42	57	45	43	59	61	75
Hindistan	113	114	112	113	105	101	114
Çin	57	60	61	61	69	69	87
G. Afrika	22	6	12	14	16	17	18
ABD	27	31	19	17	22	23	20
Japonya	98	101	94	98	101	105	104
Almanya	11	12	16	11	13	14	12
İngiltere	13	15	15	16	18	18	26
İtalya	67	72	74	74	80	71	69
Kanada	31	25	20	18	21	20	19
Fransa	15	18	46	48	57	45	16
Türkiye	123	129	126	122	124	120	125

Kaynak : 2008-2014 yılları Küresel Cinsiyet Farkı Raporu (Global Gender Gap Report) 'undan derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloyu incelediğimiz zaman bazı yıllarda çok büyük sıçramalar olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Brezilya 2011 yılında 82. sıradayken, 2012 yılında 62. sıraya yükselmiştir. Bu gelişimin sebebi Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporlarında da belirtildiği üzere Brezilya'nın ilköğretim seviyesindeki eğitimde iyileştirmeler yaptığı ve kadınların bakanlık seviyesinde yüzde 7'den yüzde 7'ye bir artışı olduğundan dolayı bu büyük sıçrama gerçekleşmiştir. Tabloda en göze çarpan ülkelerden biri de Güney Afrika'dır. İnsani Gelişim endeksinde sıralamasında her yıl yüz küsuratlı seviyedeysen Küresel Cinsiyet Ayrımı endeksinde 2008 yılında 22. sıradayken, 2009 yılında 6. sıraya yükselmiştir. Bunun nedenine bakacak olursak Güney Afrika, kadının iş gücüne katılımında çok büyük iyileştirmeler yapmıştır. Bunun yanından parlamentoda ve bakanlık pozisyonlarında kadın oranı artırılmıştır. Bunların aksine yine BRICS grubu içerisinde yer alan Rusya'ya baktığımızda 2013 yılında 61. sıradayken, 2014 yılında 75. sıraya gerilediğini görüyoruz. Bunun nedeni ise bakanlık pozisyonlarının bulunan kadın oranının yüzde 16'dan yüzde 7'ye düşürülmesidir. 2024 yılında Rusya ekonomik katılım alt endeksinde 42. sıradayken, siyasi güçlendirme alt endeksinde 125. sıraya gerilemiştir.

G7 ülkeleri grubuna baktığımızda ise Amerika 2009 yılında 31. sıradayken, 2010 yılında 19. sıraya yerleşmiştir. Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporu'nda yapılan açıklamalara göre Amerika'nın bu yükselişinin sebebi eğitime katılıma çok büyük önem vermesidir. Hem erkek hem kadın okuryazarlık oranlarında çok büyük yükselişler meydana gelmiş ve kadının ilk, orta ve üniversite seviyesinde eğitime katılım oranları çok

yükselmiştir. Yani Amerika'nın bu yükselişi eğitime yaptığı katkılar, iyileşmeler sayesinde olmuştur. Fransa ise 2009 yılında 18. sıradayken, 2010 yılında 46. sıraya gerilemiştir. Bu oran da tablodaki diğer kırılma noktalarından biridir diyebiliriz. Bunun nedeni ise kadının siyasi güçlendirilmesi alt indeksinde çok düşük performans göstermesidir.

2010 yılından sonraki yıllara baktığımızda Fransa'nın daha geri sıralara düştüğünü görmekteyiz. Böylelikle Fransa siyaseti kadının siyasete katılımını düşük seviyelerde tutmakta ısrarcıdır çıkarımı yapabiliriz. Son olarak Türkiye'ye baktığımızda 2008- 2014 yılları arası hep aynı çizgide gittiği söylenebilir. Hiçbir yılda bir sıçrama söz konusu olmamıştır. 2010 verilerine göre Türkiye'de kadının iş gücüne katılım oranı yüzde 26'yken kadının aldığı maaş erkeğin aldığı maaşın çeyreği kadardır. Yürütme, yönetim pozisyonlarının yüzde 10'u kadınlardan oluşmaktadır. Tüm bunlardan yola çıkarak Türkiye'nin kadın insani sermayede ve kadının üniversite seviyesinde eğitime katılması için çok çaba sarf etmesi gerekmektedir.

Tablo 3: 2015 Yılı Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporu Verileri

Ülkeler	Küresel Endeks	Ekonomik Katılım ve Fırsat	Eğitime Erişim	Sağlık ve Yaşam	Politik Güçlülük				
Brezilya	85	89	0,642	1	1,000	1	0,980	89	0,123
Rusya	75	42	0,701	27	1,000	42	0,979	128	0,066
Hindistan	108	139	0,383	125	0,896	143	0,942	9	0,433
Çin	91	81	0,657	83	0,988	145	0,919	73	1,162
G.Afrika	17	72	0,670	85	1,987	1	0,980	14	0,400
ABD	28	6	0,815	40	0,999	64	0,975	72	0,162
Japonya	101	106	1,611	84	0,988	42	0,979	104	0,103
Almanya	11	38	0,737	88	1,987	56	0,979	11	0,413
İngiltere	18	43	0,724	37	1,000	66	0,974	23	0,335
İtalya	41	111	0,603	58	0,995	74	0,974	24	0,331
Kanada	30	28	0,773	1	1,000	109	0,969	46	0,218
Fransa	15	56	0,699	1	1,000	1	0,980	19	0,365
Türkiye	130	101	0,459	105	0,957	1	0,980	105	0,103

Kaynak: 2015 Küresel Cinsiyet Farkı Raporu (Global Gender Gap Report)'ndan derlenmiştir.

Diğer yıllarla kıyasladığımızda, 2015 yılında da çok büyük bir sıçrama olduğunu söyleyemeyiz. Görünen o ki BRICS, G7 gibi gruplaşmalar olsa dahi konu toplumsal cinsiyet, kadın, ayrımcılık olduğunda bu konu dünyanın her yerinde vardır. Aşılması gereken ancak daha çok uzun yıllar üzerinde durulması çalışılması gerekmektedir. İGE verilerine bakarken G7 grubunun kendi içinde homojen olduğunu ve hemen hemen aynı seviyelerde seyrettiğinden bahsetmiştik. Fakat Küresel Cinsiyet Ayrımı Endeksi verilerine baktığımızda böyle bir homojenlikten bahsetmek doğru olmayacaktır. Bu tablo toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunun evrensel nitelikte olup, dünyanın her yerinde karşılaşılabilecek en önemli sorunlardan birisi olduğunu ortaya koymaktadır.

6.Sonuç

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği evrensel bir problem olup, dünyanın her yerinde görülebilmektedir. Ülkeler ne kadar gelişmiş olurlarsa olsunlar, ne kadar insani kalkınmaları bile yüksek olsa dahi toplumsal cinsiyet eşitsizliği söz konusudur. BM'nin bu konuda 1950'lerden beri çalışmaları vardır. Gerek konferanslar, bildirgeler, deklarasyonlar olarak BM, kadının statüsünü geliştirmek konusunda çalışmaları mevcuttur. Beşer yıllık aralarla dünya konferansları yapılmış ve konferansların sonucunda Eylem Platformları oluşturulmuştur. BM nezdinde gerçekleşen tüm bu gelişmeler toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadınların siyasi, ekonomik ve kültürel boyutuyla uğradığı ayrımcılık konusunda bir farkındalık ortaya koyma açısından önemli olmuşlardır. Özellikle ekonomik kalkınma anlayışının dönüşümü, insani kalkınma kavramının ortaya çıkışı ve kalkınmada toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemine yönelik değerlendirmelerdeki artış bu konudaki önemli normatif gelişmeler olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, söz konusu konferanslar ve deklarasyonların büyük oranda yaptırım gücünün olmayışı ve toplumlarda halen toplumsal cinsiyete yönelik ayrımcılığın yaygın şekilde yer alması önemli bir kısım olmaya devam etmektedir. Dahası bu çalışmaların toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde ve beklenen ve istenilen sonuçları oraya koyduğunu söylemek için henüz erken görünmektedir. Günümüzde genel anlamda insan haklarında yaşanan normatif gelişmelerin, kadın hakları konusunda halen istenen düzeyde olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Benzer şekilde insani kalkınma alanında ortaya konulan gelişmelerin, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda halen beklentilerin çok altında olduğu görülmektedir. Bu anlamda "toplumsal cinsiyet eşitliği" bir norm olarak halen mücadelesine devam etmektedir.

Bu çalışmada, 2000'li yıllarda yükselen ekonomileriyle önemli birer güç haline gelen BRICS ülkeleri ile gelişmiş ülkeler olarak değerlendiren G7 ülkeleri hem Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporu, hem de BM İnsani Gelişmişlik Endeksi verileri çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Burada G7 ülkeleri İGE verilerine göre BRICS ülkelerinin çok üzerinde skorlar alarak ve ilk sıralamalarda yer almış ve büyük oranda homojen bir grup niteliği ortaya koymuştur. Küresel Cinsiyet Ayrımı Raporunda ise bu durumdan bahsetmek mümkün görünmemektedir. Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hem G7 ve BRICS ülkelerinde varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bu problem çok yönlü, çok uzun yıllar içerisinde inşa edilmiş bir olgu olması dolayısıyla, gelişmiş, gelişmekte, yükselen her düzeyde devletler seviyesinde yaşanmaya devam etmektedir. Siyasal, ekonomik, sosyal hayatın her alanında toplumsal cinsiyet meselesi süregelmektedir ve dolayısıyla bu konunun çözüme kavuşturulup, daha çok iyileştirmeler yapılabilmesi için toplumun temelinden bu iyileştirmelere başlanmalıdır. Yapılan raporlara, verilere baktığımızda toplumsal cinsiyet ayrımı meselesinde daha ülkelerin çok yol kat etmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Çalışmamız toplumsal cinsiyet alanındaki normatif gelişmelerin pratikte ne şekilde uygulandığı sorusuna

cevap arama ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini devletler düzeyinde ölçme konusunda gelecek çalışmalara ilham kaynağı olmayı hedeflemektedir. Çalışmamızın bulguları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hangi alanlarda ve ne düzeyde olduğu konusunda farklı ülke grupları ve farklı araştırma teknikleri kullanılarak yeni araştırmalar yapılmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu anlamda gelecek araştırmalar için, farklı veri setleri kullanılarak özellikle devletler arasında eğitim, sağlık, iş gücü, siyasi katılım gibi daha mikro alt alanlarda BRICS, G7, G20 gibi ülke grupları arasında “toplumsal cinsiyet eşitsizliğini” ölçmeyi hedefleyen karşılaştırmalı çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acker, J. (1992), "From Sex Roles to Gendered Institutions", *Contemporary Sociology* , 21(5), 565-569.
- Akın, A. (2007), "Toplumsal Cinsiyet (Gender) Ayrımcılığı ve Sağlık", *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26 (2), 1-9.
- Alptekin, D. (2008), "Üçüncü Dünya Ülkelerinde Kadın Hakları Bağlamında Feminizm", *Selçuk Üniversitesi Fen-edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 1(20), 21-33.
- Altan, M. (2013), "Kadın Hakları Kavramı ve Ab Sürecindeki Türkiye'de Kadın Hakları ile İlgili Çalışmalar Yapan Sivil Toplum Kuruluşları", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Anand, S. ve Sen, A. (2000), "Human Development And Economic Sustainability", *World Development*, 28 (12), 2029-2049.
- Berktaş, F. (2004), "Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye", *Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*, 1 (7), 1-30.
- Coale, A. (1991), "Excess Female Mortality and the Balances of the Sexes in the Populati on: An Estimate of the Number of 'Missing Females'", *Population and Development Review*, 17(3).
- Demirbilek, S. (2007), "Cinsiyet Ayrımcılığının Sosyolojik Açından İncelenmesi", *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44 (511), 12-27.
- Erşen, U. B. (2006), "Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güzel, E. (2014), "Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü", *Global Media Journal: Tr Edition*, 4 (8), 185-199.
- Klasen, S. (1994), "Missing Women Reconsidered", *World Development*, 22.
- Klasen S. ve Wink C. (2003), "'Missing Women': Revisiting the Debate", *Feminist Economics*, 9(2/3), 263-299.
- Marshall, G. (1999), "Sosyoloji Sözlüğü", İstanbul: Bilim Sanat Yayınları.
- Oğuz G., G. (2015), "Yükselen Güç Türkiye, BM ve Afrika: Fırsatlar ve Riskler", *Dünya Siyasetinde Afrika 2, Nobel: İstanbul*.
- Ridgeway, C. L. (2011), "Framed by Gender", İngiltere: Oxford University Press.
- Srinivasan, T. (1994), "İnsani Gelişme Yeni Bir Paradigma mı, Yoksa Tekerleğin Yeniden İcadı mı ?", (çev. Şenay Sezgin Nartgün), *The American Review*, 1 (1), 238-243.
- Sen A. (2004), "Özgürlükle Kalkınma", (çev. Yavuz Alogan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sumbas, A. (2015), "Kayıp Kadınlarmız: Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kapasite Yoksunluğu", *Woman 2000*, 2 (16), 1-20.

Taşkın, L. (2004), “Uluslararası Sözleşmeler Işığında Kadının Durumu”, C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 8 (2), 16-22.

Yılmaz, S. (2015), “Değişen Türkiye’de Adalet Perspektifinden Ekonomi’de Kadın”, Tasam, 1 (1), 1-23.

Global Gender Gap Report (2008), World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Gender-Gap_Report_2008.pdf, (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2009), World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Gender-Gap_Report_2009.pdf, (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2010), World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Gender-Gap_Report_2010.pdf, (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2011), World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-2011/>, (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2012), World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Gender-Gap_Report_2012.pdf, (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2013), World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/WEF_Gender-Gap_Report_2013.pdf (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2014), World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/>, (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2015) World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2015/> (Erişim Tarihi:25.05.2016).

Global Gender Gap Report (2016) World Economic Forum, <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/> (Erişim Tarihi:25.05.2016).

O’neill, Jim (2001), “Building Better BRICs” <http://www.goldmansachs.com/our-thinking/archive/archive-pdfs/build-better-brics.pdf> (Erişim Tarihi 23.02.2016).

Örmeci, O. (Mart 2013) “BRIC Ülkeleri”, Uluslararası Politika Akademisi, (<http://politikaakademisi.org/bric-ulkeleri/>) (Erişim Tarihi 23.02.2016).

UNESCO Global Education Monitoring Report 2016, <http://en.unesco.org/gem-report/> (Erişim Tarihi:26.01.2017).